فكري زكي الجزار ، مداخل المؤلفين و الأعلام العرب : حتى ١٢١٥ = ١٨٠٠ م ، الجزء الرابع ، ١٩٩٤ الرياض ، ص .
.DİA KTP. 32555

-Ebû Alî en-Nîsâbûrî

النيسابوري

الحسين[1] بن علي بن يزيد بن داود ، النيسابوري ، ... ، أبو علي:

٢٢٧ - *٣٤٩ هـ

٨٩٠ - ٩٦٠ م

× أبو علي النيسابوري

(١) في المعين في طبقات المحدثين : « الحسين بن محمد ... » وقد أشار محقق الكتاب إلى الصواب مثلما أثبتنا . وفي البداية والنهاية : أبو علي ابن علي بن يزيد بن داود ... » أرأيت أكثر من هذا الخلط .

(٢) في تهذيب تاريخ دمشق الكبير / لابن بدران : «توفي سنة تسع وأربعين وأربعمائة » . ولو لم يقيدها بالحروف لعددناها غلطة مطبعية .

١ - تذكرة الحفاظ : ترجمة رقم ٨٦٩ في ٣ : ٩٠٢ .

٢ - سير أعلام النبلاء : ترجمة رقم ٣٨ في ١٦ : ٥١ .

٣ - العبر في خبر من غبر ٢ : ٢٨١ - ٢٨٢ .

٤ - دول الإسلام ١ : ٢١٦ .

٥ - الإشارة إلى وفيات الأعيان المنتقى من تاريخ الإسلام في ص ١٧٣ .

٦ - تاريخ الإسلام (حوادث وفيات ٢٣١ - ٣٥٠هـ) : تحقيق عمر تدمري : ترجمة رقم ٧٠٠ في ص ٤١٩ - ٤٢١ .

٧ - المعين في طبقات المحدثين : ترجمة رقم ١٢٦٠ في ص ١١٣ .

٨ - الإرشاد في معرفة علماء الحديث / لأبي يعلى الخليل بن عبدالله القزويني : ترجمة رقم ٧٤٩ في ٣ : ٤٨٢ - ٨٤٥ .

٩ - طبقات علماء الحديث / لابن عبدالهادي ؛ تحقيق إبراهيم الزيبق : ترجمة رقم ٨٣٩ في ٣ : ٩٧ - ١٠٠ .

١٠- أ. مختصر تاريخ دمشق لابن عساكر / لابن منظور ؛ تحقيق أحمد راتب حموش ، محمد ناجي العمر : ترجمة رقم ١٣٥ في ٧ : ١٦١ - ١٦٢ . ب. تهذيب تاريخ دمشق الكبير / لابن بدران في ٤ : ٣٥٠ - ٣٥١ وهو ما أشرنا إليه في الحاشية رقم ٢ .

١١- تاريخ بغداد : ترجمة رقم ٤١٥٠ في ٨ : ٧١ .

١٢- طبقات الشافعية الكبرى / للسبكي ؛ تحقيق عبدالفتاح الحلو ، والطناحي : ترجمة رقم ١٧٨ في ٣ : ٢٧٦ .

١٣- طبقات الشافعية / للأسنوي ؛ تحقيق عبدالله الجبوري : ترجمة رقم ١١٦٦ به ٢ : ٤٨٢ .

١٤- طبقات الشافعية / لابن قاضي شهبة ؛ تحقيق عبدالعليم خان : ترجمة رقم ٨٠ في ١ : ١٢٨ .

١٥- المنتظم في تاريخ الأمم والملوك / لابن الجوزي ؛ تحقيق محمد عبدالقادر عطا وأخيه : ترجمة رقم ٢٦٠٠ في ١٤ : ١٢٨ .

١٦- معجم البلدان (نيسابور) في ٥ : ٣٣١ - ٣٣٣ .

١٧- الوافي بالوفيات / للصفدي : ترجمة رقم ٣٨٥ في ١٢ : ٤٣٠ .

١٨- مراة الجنان / لليافعي في ٢ : ٣٤٣ .

١٩- طبقات الحفاظ / للجلال السيوطي ؛ تحقيق علي محمد عمر : ترجمة رقم ٨٤٠ في ص ٣٦٨ .

٢٠- شذرات الذهب في ٢ : ٣٨٠ .

٢١- البداية والنهاية / لابن كثير في مج ٦ في ١١ : ٢٥١. - ط . القاهرة : دار الريان للتراث .

٢٢- الأعلام ط ٤ في ٢ : ٢٤٤ .

٢٣- معجم المؤلفين ٤ : ٣٨ .

٢٤- النجوم الزاهرة في ٣ : ٣٢٤ .

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

0 5 TEMMUZ 1995

Din işleri Yüksek Kurulu
D. Kütüphanesi

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi

نامهٔ

دانشوران ناصری

در شرح حال ششصد تن از دانشمندان نامی

نوشته :

جمعی از فضلاء و دانشمندان دورهٔ قاجار

چاپ دوم — جزء چهارم

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Demirbaş No: 20101-4
Yerleşim No:

ناشر :
مؤسسهٔ مطبوعاتی دار الفکر
«قم»

Ebu Ali en-Nisaburi — S. 406-410
07 MAYIS 1994

رسید در مواقع مخصوصه بکار می برد از آنروی بیشتر از امراض صعب العلاج از حسن حذاقتش معالجت می شد ، و اکثر از مرضی را در محل حاجت رجوع بوی بود ، و سلاطین «آل بویه» را نیز بدو اعتمادی بی اندازه بود ، و چنانکه از ترجمهٔ وی مستفاد میشود تا حدود چهارصد و پنجاه در قید حیات بوده ، و سال وفاتش بنظر نرسید .

شیخ ابو علی بن محمد بن دقاق نیشابوری

نامش حسن است و بکنیت معروف ، از اجلاء علماً و معتبرین فضلاست در سلسله عرفا بزلاقت(١) و طلاقت(٢) لسان معروف ، و در زمرهٔ اهل باطن بفصاحت و رشاقت (٣) بیان موصوف ؛ مقامات حقیقت و طریقت و شریعت را باهم جمع داشته ؛ مولد و منشای وی نیشابور بوده ، و هم در آنشهر علوم ظاهر و باطن را بمقام کمال رسانید :

صاحب تذکرة الاولیاء مسطور داشته که : وی عالم وقت خود بود ، و شیخ عهد و سلطان طریقت ، و پادشاه حقیقت ؛ و در بیان احادیث یدی طولی ، و در تأویل تفسیر آیات شأنی وافی داشت ؛ و در ریاضت و کرامت نفس و لطایف حقایق بکمال .

وچنانکه از ترجمهٔ وی مستفاد میگردد تحصیل علوم ظاهر را در نزد علمای نیشابور نمود ، و علوم باطن را چنانکه صاحب نفحات الانس وغیره نوشته اند از شیخ نصر آبادی اخذ نمود ، و بسی مشایخ دیگر را نیز خدمت کرده ؛ چنانکه یکی از تلامیذ از خود او پرسید که با شیخ شما طریقه از که اخذ کردید؟ گفت: از شیخ نصر آبادی و او از جنید ؛ و او از سری ، و او از معروف ، و او از داود طائی ، و او از تابعین علیهم رضوان الله ؛ و در نزد استاد بحدی رعایت ادب و سایر چیزها مینمودم که هیچگاه بی غسل بدانجای نمیرفتم ؛ و بدون اذن در مجلس درنمیآمدم ، چنانکه بزرگان طریقت در حق وی گفته اند که : هر طایفه راز بانی باید و زبان این قوم ابوعلی است ؛ و هم گفته اند که : در هر عهد نوحه گری است ؛ و نوحهٔ گر آنوقت اوست ، بهرحال مسکن و موطن وی نیشابور

(١) زلاقت : نرمی . (٢) طلاقت : روانی .
(٣) رشاقت : خوبی ، زیبائی .

بوده ، و هم در آن شهر بتدریس علوم میپرداخت ، و در مسجد آن شهر بوعظ قیام و اقدام داشت ، و جمعی کثیر در هر وقت بپای منبر وی می نشستند ، و از بیانات وا فادا تش فساد امور شان باصلاح می پیوست ؛ و زهد و تقوی و طریقهٔ نیك را پیشنهاد خود میساختند ،

مسطور است که : در اواخر عمر هر روز ببجائی رفتی و هر سال بشهری مقام نمودی استاد ابوالقاسم قشیری که خود از بزرگان عرفاست و هم در نزد وی بصفت مصاهرت(١) اتصاف داشت ، و از معتبرین تلامیذ اواست و شرح حالش در این کتاب نگارش یافته ؛ بیانات وی را که بر منبر میگفت مینوشت ، و اورا مرتب کرده کتابی در نهایت جودت و خوبی گردید ؛ چنانکه هر یک از اهل وعظ بگاه مطالعت از وی مطالب عالیه درك مینمودند ؛

آورده اند که وقتی بطریق عبور اورا گذر «بشهرری» افتاد ، در یکی از معابر مردی از اهل علم اورا دیده بشناخت و شرط ادب بجای آورد ؛ پس اهالی آن شهر خدمت وی را غنیمت دانسته از وی استدعا نمودند که یکچند در آنشهر بافادت و تدریس مشغول گردد و او بمعاذیر بسیاری متمسك گشته بالاخره متمنی گشتند که یکچند روز بر منبر برآمده بموعظت پردازد و او قبول نمود ؛ بنابر وعده ای که کرده بود جمعی کثیر از خلایق بجامع «ری» درآمده و آن عارف کامل بمنبر بالا رفت و اشارت بجانب راست کرده گفت : **الله اکبر** و روی بقبله نمود و گفت : **و رضوان من الله اکبر** و بجانب چپ اشارت کرد و گفت : **والله خیر وابقی** خلق از کلمات وی بهم برآمدند ، صدای گریه از هر سوی برخاست و از کلمات وی چنان برخلایق تغییر حالت روی داد که جماعتی بیهوش گشتند و سایرین را نیز حالت تغییر کلی پیدا نمود ؛ در اثنای آن حالت وغوغای خلایق از منبر بزیر آمده همان لحظه از شهر بیرون رفته روی بوطن خویش نهاد ، روز دیگر هرچند اورا جستند نیافتند ، و مردم را زیاده از رفتن وی و ادراك ننمودن فیض صحبت آن عارف کامل اندوه دست داد ؛

از کتاب کشف المحجوب نقل شده است : روزی در اثنای درس پیری بمجلس وی

(١) مصاهرت: دامادی

الایرانیون و الادب العربی

رجال علم الحدیث

المجلد الثانی - القسم الثانی

59
- Ebn Ab... an-Nisaburi

8116.4
322.37
ALI.I

تألیف :

قیس آل قیس

مؤسسة البحوث والتحقیقات الثقافیة

تهران ۱۳۶۳

موسسة التحقیقات و البحوث الثقافیة

التابعة
لوزارة الثقافة و التعلیم العالی

الایرانیون و الادب العربی المجلد الثانی ـ القسم الثانی

راجعة : الدکتور نادر نظام تهرانی
الخطاط : محمد احصائی
مراقب الطبع : ابوالفضل صحتی
الرقم : ۵۲۷
نسخ الطبع : ۲۰۰۰ نسخه

حقوق الطبع محفوظة للناشر

الحسین بن علی النیسابوری
(۲۷۷ ـ ۳۴۹ هـ)

هو ابو علی، الحسین بن علی بن یزید بن داود النیسابوری، من اهل نیسابور "نیشابور" من بلاد فارس " ایران" ، ولد فیها سنة ۲۷۷ هـ و قیل سنة ۲۹۷ هـ ، من کبار علماء الحدیث المشهورین.

ذکره یاقوت فی معجم البلدان فی الکلام علی نیسابور و قال: " و قد خرج منها من ایمة العلم من لا یحصر منهم الحافظ الامام ابو علی الحسین بن علی بن زید بن داوود بن یزید النیسابوری الصایغ ، رحل فی طلب العلم و الحدیث و طاف و جمع فیه و صنف و سمع الکثیر من ابی بکر بن خزیمة ، و عبدان الجوالیقی ، و ابی یعلی الموصلی ، و احمد بن نصر الحافظ، و الحسن بن سفیان، و ابراهیم بن یوسف النهسنجانی ، و ابی خلیفة (الجمحی) ، و زکریاء الساجی و غیرهم . و کتب عنه ابو الحسین ابن جوصا ، و ابو العباس ابن عقده ، و ابو محمد صاعد ، و ابراهیم بن محمد بن حمزة ، و ابو محمد الغسال ، و ابو طالب احمد بن نصر الحافظ و هم من شیوخه.

روی عنه ابو عبدالله الحاکم (النیسابوری ، محمد بن عبدالله) ، و ابو عبدالرحمن السلمی ، و ابو عبدالله ابن مندة ، و ابوبکر احمد بن اسحاق بن ایوب الضّبعی الصبغی و هو من اقرانه.

قال ابو عبدالرحمن السلمی ، سالت الدار قطنی عنه فقال: مهذب امام . و قال ابن مندة: ما رایت فی اختلاف الحدیث و الاتقان احفظ من ابی علی الحسین بن علی النیسابوری.

و قال ابو عبدالله فی تاریخه: الحسین بن علی بن یزید ابو علی النیسابوری الحافظ واحد عصره فی الحفظ و الاتقان و الورع و الرحلة ، ذکره بالشرق کذکره بالغرب مقدم فی مذاکرة الایمه و کثرة التصنیف ، کان مع تقدمه فی هذا العلم احد المعدلین المقبولین فی البلد ، سمع بنیسابور و هراة و نسا و جرجان و مرو الروذ و الری و بغداد و الکوفة و واسط و الاهواز و اصبهان ، و دخل الشام فکتب بها و سمع بمصر و کتب بمکة عن الفضل بن محمد الجندی ، و قال فی موضع آخر انصرف ابوعلی من مصر الی بیت المقدس ثم حج حجة اخری ثم انصرف الی بیت المقدس، و انصرف فی طریق الشام الی بغداد ، و هو باقعه فی الذکر و الحفظ لایطیق مذاکرته احد ثم انصرف الی خراسان و وصل الی وطنه ، ولا یفی بمذاکرته احد من حفاظنا ، ثم اقام بنیسابور یصنف و یجمع . قال و سمعت ابابکر محمد بن عمر الجعابی یقول ان ابا علی استاذی فی هذا العلم و عقد له مجلس الاملاء بنیسابور سنة ۳۳۷ و هو ابن ستین سنة وان مولده سنة ۲۷۷ هـ و لم یزل یحدث بالمصنفات و الشیوخ مدة عمره".

و قال ابن الاثیر فی البدایة و النهایة: " احد ائمه الحفاظ المتقنین المصنفین . قال الدار قطنی : کان اماماً مهذباً ، و کان ابن عقده لا یتواضع لاحد کتواضعه له".

و قال الذهبی فی تذکرة الحفاظ: الامام محدث الاسلام و احد جهابذة الحدیث ، سمع ابراهیم بن ابی طالب ، و علی بن الحسین ، و عبدالله بن شیرویه ، و جعفر بن احمد الحافظ، و الحسین بن ادریس ، و محمد بن عبدالرحمن السامی ، و محمد بن جعفر الکوفی القتات ، و محمد بن نصیر مسند اصبهان ، و الحسن بن الفرج الغزی صاحب یحیی بن بکیر ، و عمران بن موسی بن مجاشع . و ابا عبد الرحمن النسائی ، و خلائق من طبقتهم بخراسان و الحجاز و الشام و العراق و مصر و الجزیرة و الجبال.

و اول سماعه کان فی سنة اربع و تسعین ، و کان فی حداثته یشتغل بالصناعة فنصحه بعض العلماء و اشار علیه بطلب العلم لما شاهد من ذکائه ، و عن ابی علی النیسابوری قال: دخلت الی هراة فی سنة خمس و تسعین و مائتین ، و حضرت ابا خلیفة الجمحی و هو یهدد وکیلاً له و یقول: تعود یا لکع ؟ فیقول: لا . اصلحک الله . فقال: بل انت لا اصلحک الله ، قم عنی.

قال الحاکم : کان ابو علی باقعة فی الحفظ لا یطاق مذاکرته ولا یفی بمذاکرته احد من حفاظنا ، خرج الی بغداد ثانیاً فی سنة عشر و قد صنف و جمع فاقام ببغداد و ما بها احد احفظ منه الا ان یکون ابوجعفر الجعابی ، فانی سمعت ابا علی یقول: کتب عنی ابو محمد بن صاعد غیر حدیث فی المذاکرة ، و کتب عنی بن جوصا جملة. قلت و حدث عنه ابوبکر احمد بن اسحاق الصبغی و ابو الولید الفقیه و هما اکبر منه ، و ابو